

Antoni Ferrando, ed. *Estudis lingüístics i culturals sobre Curial e Güelfa, novel·la cavalleresca anònima del segle XV en llengua catalana. Linguistic and Cultural Studies on Curial e Güelfa, a XVth Century Anonymous Chivalric Romance in Catalan.* Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 2012, 2 vols., XXI + 1193 pp. (Series IVITRA Research in Linguistics and Literature, 3)

Eulàlia Miralles
(Universitat de València)

Fa escassament un mes que ha vist la llum un imponent recull d'estudis sobre el *Curial*, a cura d' Antoni Ferrando. La magnitud del treball, més de mil pàgines en dos volums, és proporcional al seu interès i qualitat; mirar de donar-ne compte en poques pàgines és especialment difícil, sobretot per la densitat i interès dels estudis que s'hi recullen. Publicat per John Benjamins, es tracta del tercer número de la col·lecció IVITRA Research in Linguistics and Literature, que en el segon havia publicat la traducció a l'anglès del *Curial* de Max Weber (2011) a partir de l'edició filològica de 2007, a cura del mateix Ferrando. La iniciativa se suma a altres edicions del text en altres llengües promogudes en els darrers anys (francès, alemany, portuguès i italià) i ha de contribuir a internacionalitzar una obra com el *Curial* que, en comparació amb el *Tirant*, es pot considerar poc coneguda per la romanística.

En aquest volum el lector hi trobarà mirades diverses, una perspectiva pluridisciplinar que li permetrà reconstruir l'entorn cultural (i plurilingüe) de l'autor del *Curial*, el de la cort italiana del Magnànim, i endinsar-se en l'estudi de la llengua de l'obra tenint en compte les més diverses variables sociolingüístiques i literàries. L'aplec s'estructura en quatre parts i consta d'una introducció de l'editor, que explica quina és la gènesi i quins els objectius del recull, i gairebé una quarantena de contribucions en què s'aborden tant l'anàlisi del manuscrit i l'entorn cultural de la novel·la (vol. I) com els seus aspectes gramaticals i lèxics (vol. II). El segon volum es tanca amb una bibliografia de corpus i tres índexs (de mots comentats, de topònims i d'antropònims).

La primera part (p. 1-110) s'ocupa, per una banda, de l'anàlisi material del manuscrit 9750 de la Biblioteca Nacional de Madrid (Avenzoa) i de la seva enquadrernació (Sánchez Hernampérez) i, per una altra, del problema de l'autoria (Colón), de les precaucions metodològiques per analitzar lingüísticament el text (Ferrando) i del moment històric que sembla reflectir la redacció

(Grifoll). Les aportacions ens permeten conèixer amb precisió quines són les característiques del còdex i de la seva enquadernació i confirmen amb noves dades que l'obra s'ha de situar a mitjan segle xv. Així, Grifoll fa veure que l'autor anònim de la novel·la té un bon coneixement de les relacions polítiques de l'Europa occidental dels anys trenta del Quatrecent, la qual cosa reforça la ja vella hipòtesi que l'autor s'amaga darrere Melchor de Pandó, el procurador de Güelfa. La recent restauració de les cobertes del manuscrit ha permès conèixer els *makulatur*, però ens ha privat de poder examinar les característiques d'una enquadernació mudèjar que havia generat no poques especulacions sobre la seva procedència. La descripció i les transcripcions d'alguns d'aquests textos, duts a terme per Ferrando, situen l'enquadernació probablement a la ciutat de Toledo (s'hi parla d'aquesta ciutat i d'altres poblacions relativament pròximes com ara Fuensalida, Novés i Burujón); com bé apunta Ferrando, aquest fet podria explicar la desconeixença del manuscrit en terres catalanes i la seva presència actual a la BNE. Colón i Ferrando coincideixen a fer notar que la novel·la presenta un indubtable color lèxic valencià: ara bé, mentre el primer mostra reticències sobre el possible origen valencià de l'anònim autor, pel fet que la majoria dels referents onomàstics catalans de la novel·la són del Principat, el segon fa veure que també n'hi ha alguns de valencians i molts d'aragonesos. S'ha d'assenyalar que un dels punts bàsics que tracta Ferrando gira al voltant del model de llengua literària que serva el *Curial*, que no s'ajusta al model uniforme de la llengua cancelleresca sinó que busca un model de llengua culta integradora la variació lingüística que remet sens dubte a una forta influència italiana.

Pel que fa a la segona part del recull (p. 111-478), s'observa un decidit propòsit de buscar noves visions sobre el context cultural en què es gestà el *Curial*, de situar-lo en el marc europeu de l'època, i de fer-ho especialment des d'àmbits epistemològics i culturals diferents dels més estrictament relacionats amb la filologia catalana. El llibre compta amb la contribució d'un nombre remarkable prestigiosos romanistes, hispanistes, llatinistes, arabistes i historiadors de la cultura que recreen el món cultural en què es movia l'autor del *Curial*; per bé que no sempre convergents, les seves mirades són complementàries. Així, si Albert Hauf veu en el tractament de la relació amorosa de Curial amb Güelfa i amb Làquesis un fons més medieval que no pas humanista, Júlia Butinyà, Dominique de Courcelles i Carles Miralles valoren la receptivitat de l'autor del *Curial* davant els nous corrents humanístics. Si Rafael Beltran i Anna Maria Babbi remarquen les influències de la vida cultural i política i de la narrativa franceses en la novel·la, Juan Francisco Mesa i Anna Maria Compagna la vinculen més aviat a l'entorn italià de l'època. Isabel de Riquer i Meritxell Simó, per la seva banda, hi adverteixen el filtratge italià de la tradició trobadoresca. Francisco Franco crida l'atenció sobre les coneixences de l'autor del món musulmà contemporani, probablement a partir dels seus contactes amb Xarq al-Andalus. Vicent Martines i Vicent Josep Escartí subratllen la riquesa d'elements ambientals de l'obra, que van des dels elements plàstics fins als usos escrituraris, i Anton Maria Espadaler opta per remarcar les connexions entre els usos de redacció de l'autor i els models historiogràfics vigents. Sobretot tenint en compte els trets singulars del llenguatge de la novel·la, que sempre han cridat l'atenció dels nostres historiadors de la cultura, com ara Jordi Rubió, no és fàcil, com adverteix Anna Maria Annichiarico, transposar aquest bigarrat conjunt d'influències al llenguatge d'avui. En tot cas, el que no ofereix dubtes és que som davant una obra amb múltiples influències europees, clàssiques, cristianes, romàniques i mediterrànies, que l'autor ha sabut hibridar amb mestria.

Els aspectes més estrictament lingüístics del text –des de les grafies i la fonètica fins a la morfologia i la sintaxi– són tractats a la tercera part del recull (p. 479-908). Batllori i Súñer, en observar el comportament dels connectors de causa i finalitat, constaten que l'autor emprà una llengua

amb un alt grau de codificació. Susann Fischer, Joan Rafael Ramos i Beatrice Schmid confirmen, a partir de l'ordre de mots, dels usos dels verbs copulatius i quasicopulatius i del comportament de les perífrasis modals, respectivament, la datació de l'obra al segle xv. Segons Joaquim Martí i Max Wheeler, la morfologia nominal i la verbal del *Curial* revelaria l'orientació occidental, i més concretament valenciana, d'un text datable a mitjan segle xv. A una conclusió similar arriben Xavier Molina i Manuel Pérez Saldanya en observar els usos de les construccions condicionals. Sandra Montserrat il·lustra amb els usos de *pur* les nombroses interferències de l'italià, mentre que Pérez Saldanya i Gemma Rigau les infereixen a partir de l'examen dels adverbis i de les proposicions més singulars de la novel·la. Per a Xavier Rofes, l'ús de les construccions concessives revelaria la familiarització de l'autor amb el castellà, l'italià i l'occità. La combinació de recursos arcaïtzants i innovadors i la riquesa de connectors, per exemple, no es poden explicar si no es té el compte l'alt grau d'elaboració lingüística de l'obra. Però a la vegada les preferències fonètiques, morfològiques i lèxiques del text s'ajusten a les anàlisis de lexicògrafs tan reconeguts com Coromines, Colón i Veny. Tot plegat, ens dona la imatge d'una obra redactada en un indret amb fort contacte entre el català, el castellà i l'italià per un autor que busca enriquir el català mitjançant la integració d'un bon nombre d'elements lingüístics exògens.

L'estudi del lèxic i de l'onomàstica són el fil conductor de la quarta i última part d'aquest aplec d'estudis (p. 909-1136). Des del punt de vista dels cultismes presents en la novel·la, Emili Casanova no la considera especialment cultista, almenys en comparació amb obres gairebé coetànies com *El memorial del pecador remut*, de Felip de Malla, però sí amb la presència primerenca de llatinismes que ja són documentats en l'italià de l'època. A partir d'unes quantes mostres lèxiques, Josep Martines adverteix la tendència de l'autor d'aprofitar-se de recursos lèxics i semàntics que li ofereixen el castellà, el francès, l'occità i, sobretot, l'italià; però per damunt de tot hi ha, segons Martines, la influència de Boccaccio. Per tancar el bloc de les contribucions, Terrado addueix unes quantes mostres de la possible influència de l'aragonès i Wittlin assenyala que l'obra amb prou feines presenta construccions binomials, un tret característic de les traduccions de l'època. Finalment, clouen el recull el repertori (minuciosament explicat) de tots els antropònims i topònims del *Curial*, a cura d'Albert Turull i Esperança Ramírez, i la bibliografia (agrupada).

El recull marca un abans i un després en l'estudi del *Curial*. Es tracta d'una obra de referència, imprescindible, en què hi ha preferència per les anàlisis culturals i lingüístiques però també una clara voluntat de situar-la en el seu context literari. Un volum que serveix per fer avinent un cop més la riquesa de l'obra i la seva vigència.

